

ЗМІНИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуті наслідки глобалізаційних процесів на релігійну сферу людського життя. Було детально охарактеризовано стан релігійності сучасної людини, насамперед, українців. Розкриті складові релігійності, виділено загальні тенденції змін релігійності, культурних зрушень та самовідчуття людини у відношенні до сакрального.

Ключові слова: релігійність, глобалізація, українське суспільство, духовність, релігійна свідомість.

Українське суспільство переживає новий етап у своєму розвитку. Встановлюються нові моделі побудови громадянського суспільства. Дослідження глибинних змін у такій базисній сфері життя, як духовність, надасть можливість краще зрозуміти процеси релігійної інтеграції через глобалізацію, змін релігійності і відношення сучасної людини до релігії.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що суперечливі процеси глобалізації викликають у суспільстві певні зміни, що носять не тільки економічний і політичний характер, але також зачіпають глибинні бази культури і позначаються на релігійності населення. Виділення тенденцій та здійснення прогнозів у даній області допоможе зрозуміти релігійні процеси, появу нових течій традиційних релігійних систем, та нових релігійних напрямків.

Сучасний стан дослідження. Вивченням проблем глобалізації в сучасній дослідницькій літературі займаються такі вчені, як: В. Еленський, А. Колодний, Г. Колодко, А. Арсенко, О. Панарін, В. Федотова, А. Щендрік, К. Колін, Г. Ільїн, С. Філатов, А. Зинов'єв, О. Кімелі, І. Вихристюк-Андреева, А. Нуруллаєв, А. Арістова, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, Е. Тофлер, Г. Мартін, Р. Робертсон, У. Бек, К. Уолтц, П. Ратленд та інші.

Дослідженню релігійності суспільства та окремих соціальних груп присвячені роботи, серед яких необхідно відзначити публікації В. Гараджі, М. Мchedлової, С. Філатової та ін. У роботах Ю. Рижової, Т. Белової, Л. Філіпович та інших розкриваються питання типологізації прояву релігійності, виявлення критеріїв визначення релігійності населення, глибини релігійності людини.

Крім того, варто відзначити ряд досліджень в області філософського аналізу релігійної ідентичності (А. Алейникової, Ю. Шинкаренка, А. Назарчука), релігійної свідомості особистості в слідстві процесів глобалізації (М. Бірюкової, Н. Лапіна, А. Гавриленкова, Д. Мещерякова), прояву релігійності в масовій культурі (В. Бичкова, А. Костіна, Ю. Максимова, К. Смоляр, Е. Соколова), дослідженню постсекулярного суспільства (А. Ваторопіна, Ю. Хабермаса, Й. Ратцінгера, Д. Узланера).

Методологічною основою дослідження стали роботи зарубіжних і вітчизняних вчених, які присвячені проблемам соціально-філософського, соціологічного, політичного, економічного і релігієзнавчого характеру в контексті глобалізації. Робота виконана із використанням методів системного і структурно-функціонального аналізу, методу об'єктивного дослідження, компаративістики, еволюціонізму.

Глобалізацію нерідко пов'язують із поняттям встановлення інформаційного суспільства, або постіндустріального. Якщо виходити з поняття слова, то «глобальний» означає «охоплює всю планету». У самому понятті «глобалізація» ключовим є слово «взаємозалежність», а саме, зростаюча взаємозалежність різних товариств, що складає сутність глобалізації.

Якщо підсумовувати і узагальнити джерела тих процесів, які в сукупності й утворюють феномен глобалізації, як це відображено в науковій літературі, то їх спектр може виглядати наступним чином:

– довготривалі, стійко негативні екологічні та інші результати господарювання людини на Землі. Вони досягли у другій половині ХХ століття масштабів, що загрожують не тільки швидким вичерпанням невідновлюваних природних ресурсів, але і непрогнозованою за наслідками мутацією всієї біосфери, включаючи людину;

– розширення всіляких комунікацій, інфраструктур та відносин, що веде до такої тісної взаємопов'язаності і взаємозалежності світу.

– поява перших суб'єктів світової економіки і політики з таким поєднанням інтересів, здібностей і можливостей, яке вимагає від них і дозволяє їм діяти глобально в одній або декількох сферах життєдіяльності на постійній основі [1].

На даному етапі виділяються три позиції в інтерпретації феномену глобалізації:

1) радикально-глобалістська, яка стверджує поступове зближення національних держав і культур в єдину спільноту та культуру;

2) помірно глобалістська, яка стверджує, що поряд зі зближенням, буде мати місце і протилежно спрямований процес;

3) антиглобалістська, що відстоює тезу про те, що глобалізація тільки посилює демонстрацію відмінностей між культурами і може викликати конфлікт між ними (конфлікт цивілізацій С. Хантінгтона).

Глобалізація як пріоритетний напрям світового розвитку може і повинна трансформуватися в конструктивну взаємодію країн і народів заради забезпечення їх загального для всіх майбутнього. Глобалізаційні процеси розвиваються, наштовхуючись на глибинні перешкоди у вигляді незбіжних морально-етичних та культурних цінностей і традицій різних народів. Вони народжують потужні енергії етно-цивілізаційного опору уніфікації як складової частини універсалізації умов і способу життя сучасних людей. Аж ніяк не сприяють загальноприйнятій і дійсно планетарній глобалізації різні рівні розвитку окремих країн і цілих регіонів, включаючи економічний, політичний і духовний. Сучасний етап глобалізації може бути за аналогією з інтернаціоналізацією названий транснаціоналізацією, але такою, що надбудовується над нею, більш новою і високою сферою людського історичного буття. З точки зору всесвітньо-історичного процесу, глобалізація багатьох сторін життя людства тільки починається, залишаючи ще незайманими не менш численні інші.

Процеси глобалізації відіграли не останню роль у формуванні сучасної релігійної ситуації. Інтеграція в економічній, політичній сферах має відображення у духовній та соціальній сфері. Світ одночасно і зростається, і рухається в протилежних напрямках. Глобалізація – це не лінійний, а дуже суперечливий, нерівномірний процес, що постійно змінює свої форми, методи та механізми взаємодії.

Релігія представляє собою культурну, світоглядну, соціальну систему, має складну структуру, займає важливе місце в суспільстві, виконує ряд функцій. Вона знаходиться в постійній взаємодії з різними сторонами людського життя, відчуває їх вплив, змінюється і розвивається. Так само поряд з поняттям «релігії» часто використовується термін «релігійність», що не є синонімічним.

Релігія – особлива форма усвідомлення світу, обумовлена вірою в надприродне, що включає в себе звід моральних норм і типів поведінки, обрядів, культових дій і об'єднання людей в релігійну громаду, деномінацію, церкву [2, с. 104]. Це одна з форм суспільної свідомості, сукупність духовних уявлень, заснованих на вірі в надприродні сили та істоти (богів, духів), які є предметом поклоніння. Так само під релігією розуміється

організоване поклоніння вищим силам. Релігія не тільки представляє собою віру в існування вищих сил, але встановлює особливі відносини до цих сил: вона є, отже, відома діяльність волі, спрямована до цих сил [2, с. 195].

Релігійна система уявлення, світогляд спирається на релігійну віру і пов'язана зі ставленням людини до надлюдського духовного світу, якоїсь надлюдської реальності, про яку людина дещо знає і на яку вона повинна якось орієнтувати своє життя. Віра може підкріплюватися релігійним і містичним досвідом.

У той же час релігійність розуміється як окрема складова релігійної системи. Це поняття виражає як соціальну якість групи, що виражається як в сукупності її релігійних ознак, так й індивідуальних – особистісних переживаннях єднання з надприродним. Під ступенем релігійності розуміється певний рівень інтенсивності релігійних ознак індивіда і групи.

Характер релігійності можна визначити як кількісну, так і якісну особливість, специфіку рис релігійності індивіда, групи, населення. Типи релігійності – це поняття, які відображають її характер, загальний для деякого числа людей, на цій основі виділяють відповідні класифікаційні групи. Релігійність фіксується за допомогою індикаторів, в цій якості виступають ознаки свідомості, поведінки. Важливо підкреслити, що про наявність релігійності можна судити, якщо виявляються зв'язки цих трьох ознак.

Загальною ознакою релігійної свідомості є релігійна віра. Вона, зокрема, включає знання і прийняття як істинних певних релігійних ідей, понять, уявлень, догматів, оповідань і т.п. та впевненість в об'єктивному існуванні істот, атрибутизованих властивостей і зв'язків.

Дослідження релігійної свідомості включає вивчення релігійних мотивів різних видів діяльності. Під релігійним мотивом розуміється внутрішній стимул дії, виразом якого може виступати релігійна потреба, віра, ідея, почуття і т.п. Цей мотив передбачає певну мету, наказує віроповчальними принципами. У ставленні до мети виявляється особистісний смисл дії. Релігійний мотив може бути ініціатором як релігійної, так і нерелігійної поведінки. В обох випадках він є важливим показником релігійної свідомості. Як правило це діє в сукупності з іншими стимулами. Звідси, важливість визначення місця релігійних мотивів у системі мотивації поведінки.

Проте враховувати лише ознаки релігійної свідомості недостатньо. Потрібно розглянути релігійну поведінку в різних ситуаціях. Релігійна поведінка – це сукупність взаємопов'язаних дій індивіда чи групи, що реалізують релігійні приписи, програму, і відбуваються згідно з релігійними нормами [3, с. 34-38]. Вона являє собою послідовний ряд вчинків, скоєних під впливом певних стимулів і мотивів в тій чи іншій соціальній ситуації, носить символічний характер, виражає релігійні значення і сенс. Відповідно до цього можна виділити культову і позакультову релігійну поведінку.

Глобалізаційні процеси вносять свої корективи у релігійність суспільства, у самовідчуття індивіда, його відношення до сакрального. Сучасне розширення культурної взаємодії за допомогою засобів масової комунікації стирає межі національних культур, тим самим сучасна людина стає свідком утворення єдиного культурного простору. Не можна недооцінювати роль засобів масової комунікації в усвідомленні людини як частини величезного світу і формуванні саме глобального світогляду. Отримуючи інформацію з усіх куточків світу, про такі ж, як вона, людина відчуває єднання з тією самою ноосферою. Усвідомлюючи схожість і одноманітність цих «куточків» зі своїм «буденним світом», людина формує свою тотожність. Так формується поступово орієнтація на іноземні моделі поведінки, життя, погляди на базисні поняття: «громадянин», «сім'я», «держава». У той же час відбувається відрив від національного менталітету та побудова

«нерідних» конструкцій, які тягнуть за собою кризові ситуації, що починаються з духовності та переходять в економіку і політику [4, с. 133].

Не можна не помітити небезпечну тенденцію входження західного прагматизму в духовне життя країни, а його зіткнення з особливостями традиційного вітчизняного менталітету загрожує перспективою втрати культурної ідентичності України. Прагматизація духовного життя об'єктивується у різних соціальних процесах. По-перше, у кризі ціннісних орієнтацій. Її сутність полягає у знеціненні моральних зусиль, якщо вони не зводяться до елементарного виживання. Звичайно, криза цінностей не веде автоматично до суспільного паралічу, але його наслідки серйозно позначаються на функціонуванні суспільства: розпад сфери уявлень про вищі цілі загрожує розкладанням самого соціального життя, неможливістю для людини ідентифікувати себе з цілями і цінностями громадського життя. По-друге, в меркантилізації ціннісних орієнтацій. Тенденція меркантилізму ціннісних орієнтацій зачепила всі соціальні верстви. Ця складова ціннісних переваг, в основному, виросла за рахунок зниження реалізації очікувань матеріально-побутового характеру.

Однак, розглядаючи стан українського суспільства, все ж таки можна сказати, що відбувається своя власна інтерпретація принесених ззовні ідей. Глобалізація на території України, при синтезі внутрішніх і зовнішніх елементів традиційного суспільства набуває специфічних рис. Глобалізаційні тенденції виконують роль стимулятора і сприяють наповненню локальних культурних цінностей загальносвітовими стандартами. Проте на даному етапі швидше і краще приживаються на українському ґрунті саме негативні прояви «вестернізації».

Сучасні реалії ставлять українця перед необхідністю освоєння нових цінностей. Величезний потік доступної інформації дозволяє людині прилучитися до всього різноманіття течій у філософії, релігії, науки і культури. Відбувається заміна старих традиційних способів взаємин на нові продуктивні соціокультурні та релігійні системи. Однак багато цінностей західної культури не уживаються в культурному середовищі, і з'являється проблема конфлікту цінностей. А.П. Манченко пропонує для позначення цього феномену поняття «культурошок» [5, с. 502-504]. Внаслідок модернізації українського суспільства західним, формуються нові особистісні установки, звички, цінності.

Корінні зміни відбулися у ставленні населення до релігії. З моменту проголошення незалежності України кількість віруючих людей значно зросла. У 1991 р. за даними опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології, віруючими себе назвали 48% опитаних [6, с. 33]. За результатами проведеного дослідження в 2008 р. Міжнародною програмою соціальних досліджень України на даний момент посідає п'яте місце за рівнем релігійності в Європі. За даними опитування 91% опитаних ідентифікували себе як віруючі. Такі масштабні зміни свідчать про повернення та встановлення релігії в українському суспільстві як важливого елемента духовності.

З 90-х рр. релігійні організації беруть активну участь у політичному та суспільному житті. Їх чисельність значно зростає. За даними звіту про мережу церков і релігійних організацій станом на 01.01.2010, який був підготовлений Державним комітетом у справах національностей та релігій, Україна є багатоконфесійною державою. Релігійна мережа представлена 55 віросповідними напрямками, в межах яких діють понад 35 тис. організацій [7, с. 68]. Такий зріст різних конфесійних організацій обумовлений процесом глобалізації. А саме, культурні та релігійні контакти українського суспільства із представниками інших культур, обмін інформацією, еміграція та імміграція релігійних місіонерів, запровадження демократичних принципів, зокрема свободи совісті та віросповідання, сприяли розквіту релігійної палітри на території України.

Сучасну релігійну ситуацію в Україні можна охарактеризувати так:

- триває процес суспільної реабілітації релігій;
- формується позитивне ставлення до релігійних феноменів;
- релігія – розуміється як важлива складова частина духовної культури;
- посилюється роль релігії і церкви у всіх сферах суспільного життя;
- відбувається поляризація суспільства за конфесійною приналежністю;
- Україна займає передові позиції за рівнем свободи віросповідання, проте існують прояви нетерпимості на релігійному ґрунті, і спостерігається міжконфесійне протистояння.

Дана ситуація зумовлена переходом до ринкової економіки, демократичного устрою, специфічною українською психологічною характеристикою, кризою і переоцінкою старої радянської системи цінностей. Тут не малу роль відіграють проблеми макрорівня – особистості людини, які все більше стають глобальними проблемами людства: самотність; відчуження; потреба самоідентифікації та самореалізації; усвідомлення мети, мотивації життя; зсув моральних цінностей. Глобалізаційні детермінанти, що впливають на українське суспільство, – це механізми вироблення нової соціокультурної площини, усвідомлення загальносвітових проблем людства (екологічна криза, проблеми тероризму), зміна свідомості в слідстві НТР та її наслідків, відчуття кризи «занепаду» традиційної європейської цивілізації. В Україні, так як і в «Західному світі», виявляються тенденції загальної секуляризації [8, с. 117-120]. Цей процес відбувається на тлі політизації церковних відносин. Однак, загально відбувається відділення релігії від освіти і держави. Релігія все більше стає особистою справою окремого індивіда. Суб'єктом стає окрема особистість, незалежно від приналежності до якої-небудь історичної, національної традиції.

Процеси глобалізації викликають як у світових, так і в національних релігіях різні форми реакції: від діалогу, сприяння, прийняття до різних форм протесту. Ця тема є дуже важливою з точки зору запобігання релігійних конфліктів і вимагає більш глибокого вивчення.

Релігійний стан сучасної людини характеризується розпливчатістю меж його «рідної релігії», тобто традиційної для суспільства, в якому він існує і з постійним включенням елементів інших релігійних віровчень. Це найчастіше правомірно саме для людей, що визначають свою релігійну ідентичність в рамках традиції. Люди, які свідомо приймають якусь «нову релігію», відрізняються більшою релігійною активністю і догматичними знаннями про свою конфесію.

До періоду Нового часу людина, що ідентифікує себе прихильником тієї чи іншої релігії, повністю ототожнювала себе з цією традицією, неухильно виконувала приписи, то зараз сфера релігійного перемістилася в суто індивідуальну позицію і носить особистісний, суб'єктивний характер. Іншими словами, так само включає в свою свідомість іноді контрадикторні релігійні елементи, людина може спокійно жити і приймати світські принципи, відмінні від запропонованих релігійними інституціями. При цьому не відчуваючи своєї віддаленості від «сакрального» і не відчуваючи ніякої емоційної кризи на даному ґрунті. Двоїстість її релігійної причетності, ставлення до «сакрального», абсолютна інша від того, як вона себе позиціонує в «профанному» світі. Це стало нормою, жити не за релігійними заповідями, а спираючись радше на сучасні морально-етичні норми і правове законодавство. І, тим не менш, залишаючись наодинці з собою, людина шукає шляхи возз'єднання з божественним початком і його підтримку. Релігійний досвід виражається в нерегулярному відвідуванні культових закладів, що, по суті, не має нічого спільного з «Misterium Tremendum» Р. Отто. І Людина, не переживаючи істинного єднання з «божественним», вносить у своє життя певний багаж стереотипних моделей поведінки, які не мають нічого спільного з його релігійною позицією. Зараз релігійність розуміється

як спосіб життя і думок віруючої людини, далеко не завжди супроводжується культовою практикою та віросповідною системою.

Щоб охарактеризувати зміни релігійності сучасної людини, слід розглянути, яким чином складові даного феномену [9, с. 200-210] відтворюються у свідомості людини та її безпосередній життєдіяльності. Порушений нами вище релігійний досвід. По суті ця складова релігійності передбачає особливе емоційне переживання індивіда при єднанні з божеством, відчуття благоговіння і релігійного трепету перед божественним, контакту з іншою реальністю. Почуття священного губиться, в загальному потоці інформації впливається в свідомість сучасної людини і отримує свою реалізацію частіше в погодженні народним забобонам. Мислення людини рідко звертається до проблем релігії, особливо догматичним, і носить скоріше разовий характер при життєвих критичних ситуаціях. При цьому людина може повністю зануритися в культову дійсність, зберігаючи весь той мозаїчний обсяг нашарувань інших релігійних систем. Якщо звернутися до іншої складової релігійності – слідування релігійним традиціям, то можна виділити зміни і в цій галузі. Тут також позиція сучасної людини характеризується нестабільністю і невизначеністю. Наприклад, традиція відзначати великі православні свята. Людина може і забути і, швидше за все, не знати ці дати, але швидкоплинно почувши, що в даний день не можна чогось робити (поширення якого-небудь табу) обов'язково постарасться утриматися від цієї табуованої дії. Загальна необізнаність навіть про основні традиційні свята є наслідком тієї ж безвідповідальності та легковажності щодо релігійної системи. І знову-таки людина відчуває себе комфортно при таких обставинах, що раніше було б не прийнятно. Наступна складова – релігійні норми і цінності – давно втратили тісний зв'язок із загальними настроями мораллю суспільства. Скажімо так, при виборі моделі поведінки саме на релігійні норми і цінності озираються далеко не в першу чергу, як це було раніше. Отже, змінюється ставлення і пріоритетність релігійного в очах сучасної людини.

Ще однією особливістю нового типу релігійності є поступове зниження ролі релігійних інститутів, особливо традиційних для даної території, і поява нових, часто нетрадиційних культів. При цьому прихильники нових релігійних течій виявляють велику ступінь релігійності [10, с. 103]. Для нового типу релігійності характерно ослаблення канонічних норм і приписів. Віруючий за «своїм смаком» формує образ того, у що вірить, і як він це робить, що складається з комплексу різних релігійних навчань і практик. При цьому в свідомості індивіда стають нечіткими кордону міфу, релігії, науки і мистецтва.

В результаті формується світогляд, позбавлений універсальної єдності, «сакрального ядра», з безліччю не ієрархічно упорядкованих об'єктів поклоніння. До такого еkleктичного підсумку в деякій мірі сприяє і плюралістичність сучасного суспільства. Наприклад, якщо взяти символічну мову та релігійні знаки. В результаті активних міжкультурних і релігійних комунікацій елементи різних релігійних віровчень при взаємодії один з одним сприймаються людиною як взаємодоповнюючі. Далі здійснюється перехід до системної складності безлічі релігійного знання до формування зв'язків і відносин цих різних, найчастіше взаємосуперечливих елементів. При спробі самоідентифікації, визнання себе прихильником тієї чи іншої релігійної конфесії, людина вказує більше не на усвідомлений вибір конкретної релігії, а швидше на ототожнення себе з певним народом або національністю.

Висновки

На основі виконаної роботи можна зробити висновки щодо змін у культурній, релігійній сфері українського суспільства, яке піддається процесам глобалізації:

1. Тривають пошуки власної ідентичності, національної ідеї для відділення від інших національностей.
2. Відбувається контакт і тісна взаємодія з іншими культурами. Як наслідок прийняття і ототожнення з ними, відчуття єднання особистості з світовим співтовариством. Широке поширення масової культури.
3. Формується орієнтація на іноземну систему цінностей, модель життя, світогляд.
4. Відбувається інтерпретація принесених ззовні ідей згідно з національним менталітетом, їх прийняття або неприйняття.
5. Людина адаптується до вимог сучасного суспільства.
6. Спостерігається повсюдне «відродження» релігії. Зростає число реєстрації релігійних організацій та рівень релігійності населення. Передбачається, що подібними темпами кількість організацій буде і далі збільшуватися (в рік на 2,4%).
7. Збільшується роль релігії в житті людини, проте вона має індивідуальний (приватний) характер, обумовлений загальною секуляризацією суспільства.
8. Необхідно розробити і прикласти зусилля на даному етапі трансформації українського суспільства для збереження національно-культурної самобутності, не допустити можливих конфліктів на релігійному ґрунті.
9. Сучасну релігійність можна описати такими характеристиками, як загальна невизначеність, несистемність, в деякій мірі децентралізація. Людина, називаючи себе віруючою, найчастіше володіє поверхневими знаннями про «свою» релігію, може містити суперечливі погляди щодо тієї конфесії, в якій вона себе бачить.
10. У нашому дослідженні зміни релігійності розглядалися в контексті сучасного перехідного етапу в розвитку культури. Розглянувши різні підходи до релігії і релігійності, в співвідношенні з системою культури в цілому і з окремими соціокультурними феноменами, ми дали і проаналізували визначення релігійності як будь-якої системи поглядів і дій, що дають індивідові або групі людей систему орієнтації і об'єкт поклоніння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткачук Ю.В. Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Ю.В. Ткачук. – Одес. нац. юрид. акад. – О., 2004. – 16 с. – укр.
2. Академічне релігієзнавство : [Підручник вищих навчальних закладів] / [За наук. ред. проф. А.М. Колодного]. – К. : Світ Знань, 2000. – 862 с.
3. Гавриленков А.Ф. Трансформація релігійного свідомості / А.Ф. Гавриленков // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского – 2008. – № 1 (9). – С. 34-38.
4. Алейникова А.С. Религия и социокультурная идентичность в контексте глобализации: проблемы и противоречия / А.С. Алейникова // Общественные науки и современность. – 2002. – № 2. – С. 131-135.
5. Лотман Ю.М. Культура и взрыв / Лотман Ю.М. – М. : Гнозис : Изд-во группа «Прогресс», 1992. – 703 с.
6. Дудар Н.П. Религиозность в Украине: характеристика современного состояния / Н.П. Дудар // Журнал «Людина і світ». – К., 2002. – № 23. – С. 33.
7. Парашевін М. Релігія та релігійність в Україні // [Під ред. С. Макеєва]. – К. : Інститут Політики, Інститут соціології НАН України, 2009. – С. 68.
8. Мещеряков Д.Н. Глобализация в религиозной сфере общественного бытия / Мещеряков Д.Н. – Омск, 2007. – 240 с.
9. Лобовик Б.А. Релігійна свідомість та її особливості / Лобовик Б.А. – Київ, 1996. – 257 с.
10. Богданова О.А. Процесс секуляризации и кризис личности в западной культуре XX века / Богданова О.А. – Ростов-на-Дону, 2001. – 250 с.
11. Рыжов Ю.В. Новая религиозность в современной культуре / Рыжов Ю.В. – М., 2007. – 460 с.
12. Филипович Л. Глобалізація: загрози і можливості для розвитку релігій (фокус на Україні) / Л. Филипович // «Релігійна свобода». – 2008. – № 15. – С. 44-50.

A.S. Berestova

Изменения украинской религиозности в условиях украинской глобализации

В статье рассмотрены последствия воздействия глобализационных процессов на религиозную сферу человеческой жизни. Было подробно охарактеризовано состояние религиозности современного человека, в первую очередь, украинцев. Были раскрыты составные религиозности, выделены общие тенденции изменений религиозности, культурных сдвигов и самоощущения человека по отношению к сакральному.

Ключевые слова: религиозность, глобализация, украинское общество, духовность, религиозное сознание.

A.S. Berestova

Changes in Ukrainian Ukrainian religious globalization

The article deals with the effects of globalization on a sphere of human life as a religious. It describes in detail the state religion of modern man, especially Ukrainian. Pick out general trends in religious, cultural changes and human self-awareness in relation to the sacred.

Key words: Religiosity, globalization, Ukrainian society, spirituality, religious consciousness.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2013.